Przedpłata
wraz
z przesełką
pocztową
wynosi
5 zł. a. w.
rocznie.

ZWIĄZEK.

REDAKCYA
i
Administracya
we Lwowie
przy placu
Maryackim
l. 9.

Pismo tygodniowe.
Organ Związku stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych
wychodzi co Poniedziałek w objętości pół arkusza.

Nr. 27. Poniedziałek, dnia 2. Września 1878. V. rocznik.

†

Dr. Franciszek Rakowicz

przyjaciel stowarzyszeń, dyrektor Banku włościańskiego w Poznaniu, autor licznych prac ekonomicznych umarł w Poznaniu.

Cześć jego pamięci!

Przed Walnem Zebraniem delegatów Związku.

Za tydzień zbiorą się po raz piąty delegaci stowarzyszeń. Zjazd obiecuje być licznym, co zawdzięczać należy ważności spraw na porządku dziennym Walnego zgromadzenia umieszczonych (p. „Związek“ nr. 23.)

Wprawdzie sami chętnie przyznajemy, że na porządku dziennym brakuje wiele spraw, nad któremi wspólna dyskusya delegatów byłaby pożądaną — a nawet pójdziemy dalej wyrażając żal, że od II. Walnego zgromadzenia nie widzimy na porządku dziennym spraw, dotyczących wewnętrznéj organizacyi stowarzyszeń i że nie mamy więc od dłuższego czasu sposobności pouczenia się wzajemnego i wspólnéj wymiany doświadczeń z codziennego w stowarzyszeniach naszych życia.

Wszelako nie możemy za to czynić Wydziałowi i Patronatowi Związku żadnych wyrzutów, gdyż wina w części spada na nas (t. j. delegatów), że tematów do dyskusyi nie nadsełamy, w części zaś dla tego spraw tych od 2 lat na porządku dziennym naszych zebrań nie widzimy, gdyż dwie inne sprawy po nad wszystko górujące — sprawa podatkowa i sprawa kredytu dla stowarzyszeń — wszelkie nasze siły i czas absorbują.

O obu tych sprawach niejednokrotnie wypowiadaliśmy w „Związku“ śmiało i bez ogródki nasze zdanie, a jeżeli nawet pomimo woli w uwagach naszych kogo drasnęliśmy, uczyniliśmy to pewnie niechętnie i w wykonaniu jedynie koniecznego, choć przykrego obowiązku naszego.

Redakcyą pisma naszego przyjęliśmy nie dla zabawki — ale pojęliśmy rzecz i obowiązki nasze na seryo, a czujemy, że na tych powyżéj wskazanych dwóch polach grozi nam niebezpieczeństwo. Obowiązkiem więc było wziąć tarczę i miecz do ręki i stanąć do walki we wstępnym boju. Z pola zaś nie ustąpimy, póki zwycięstwo przy nas nie zostanie — a że zwyciężymy, nie wątpimy!

Delegaci będą mieli znowu sposobność swoją opinią w tym względzie wypowiedzieć. Niech nam wolno będzie wyrazić nadzieję, że szanowni delegaci ceniąc swe mandaty równie wysoko, jak najwyższe dostojeństwa, będą występywać w interesie stowarzyszeń, nie oglądając się na żadne względy uboczne. Jeśli komu, to nam, ludziom pracy, należy szanować czasu i nie tracić go na czcze formalności — lecz mniéj wagi kładąc na formę, tém silniéj baczyć na rzecz samą t. j. interes stowarzyszeń, który dziś już niezawodnie jest i interesem kraju.

Witamy więc imieniem Redakcyi szanownych delegatów naszych stowarzyszeń, których licznie zgromadzonych, a z zapałem i wytrwałością dla spraw naszych wspólnych pracujących za tydzień we Lwowie oglądać pragniemy! Oby zebranie nasze było nowym dowodem naszéj żywotności i niczém niezamąconego, a zdrowego zapatrywania na sprawy stowarzyszeń!

Kontrola.

(Z. M.) Sprawa kontroli, o któréj słów kilka napisać zamierzam, pomimo, iż o niéj nadzwyczaj wiele mówiono i pisano, dotąd jest niewyczerpaną. Pomimo regulaminów i przeróżnych instrukcyi kasowych, pomimo tysiącznych uchwał i wskazówek, zawsze i ciągle zewsząd stawiają pytania, jak należy skutecznie wykony-

wać kontrolę, gdyż wszystko, co dotąd stawiano, okazuje się niezupełnie dostateczném — wszelkie regulaminy wykazują luki, instrukcye niedokładności, a zarządzenia i uchwały braki.

Nie jestem tak zarozumiały, abym miał sądzić, żem wynalazł kamień mądrości i odkrył sposób, który wszystkich zadowolni, i potrzebie kontroli zadość uczyni. Bynajmniéj, sądzę bowiem, że ustanowienie kontroli jest rzeczą, dla któréj można ogólne postawić zasady, ale znowu przepisać nie podobna, gdyż takowe zawisły od miejscowych stosunków, a nawet zwyczajów utartych. Ujęcie zatém kontroli w pewne formy i kształty musi być pozostawioném każdemu stowarzyszeniu z osobna.

Pragnę przeto jedynie rzucić słów kilka, które może przydadzą się o tyle przynajmniéj, że wywołają dyskusyą w tym tak ważnym przedmiocie a od niejakiego czasu zupełnie prawie na uboczu zostawionym.

Potrzeby kontroli udowadniać, podobnoś byłoby zbyteczném, fakt bowiem, iż nie ma w kraju stowarzyszenia, któreby nie miało statutem ustanowionéj rady nadzorczéj, iż nie ma stowarzyszenia, któreby nie uważało za konieczne ustanowienie władzy kontrolującéj, jaką ustawa z d. 9. kwietnia 1873. ustanawiać zezwala, choć nie nakazuje, fakt ten najwymowniejszém jest dowodem.

Czy jednak stowarzyszenia ustanawiając owe władze kontrolujące, zwracają dostatecznie na to uwagę, aby władzom tym dać możność wykonywania kontroli? czy władze te wszędzie wyposażone są w przymioty, które działalność ich czynią skuteczną?

Aby na te pytania odpowiedzieć, należy sobie uwidocznić, jakim jest cel kontroli, a łącznie z tém, jaką kontrola być powinna.

Nie mam potrzeby szukać nowych określeń, dawno już bowiem jako pewnik uznano, iż kontrola w dwojakim działać powinna kierunku, i powinna ona przedewszystkiem dążyć do tego, aby instytucyą od strat i szkody chronić, w drugim zaś rzędzie straty i szkody poniesione wykrywać.

Odpowiednio do tych dwóch zadań, powinna téż kontrola dwa główne posiadać przymioty: powinna być wszechstronną i nieustanną, nie wspominam zaś o trzecim przymiocie, sądzę bowiem, iż się samo przez się rozumie, że powinna być rzeczywistą.

Skoro zatém w kontroli szukać należy wszechstronności, to powinna ona wnikać we wszystkie działy czynności stowarzyszenia, powinna ona obejmować wszystko, co w imieniu i dla stowarzyszenia bywa przedsiębraném. Leży to nietylko w pojęciu kontroli jako takiéj, ale i ustawa w myśl przepisu §. 24. taką mieć ją pragnie, świadczy o tém wyrażenie: „rada nadzorcza czuwa nad zawiadowstwem interesów stowarzyszenia we **wszystkich** gałęziach zarządu“.

Nie dostateczną jest zatém kontrola, która się odnosi wyłącznie do cyfr i pozycyi kasowych, jakotéż gotówki, ale musi ona badać wszystko, co po za cyfrą się mieści, musi wnikać w czynności, które dotyczącą pozycyą kasową spowodowały.

Kontrola badająca, czy kasa rzeczywiście wypłaciła kwotę uwidocznioną w rozchodzie, albo téż czy rzeczywiście pobrała kwotę w przychodzie wykazaną, będzie nietylko jednostronną, ale nawet nierzeczywistą, bo przekonanie o rzeczywistości wypłaty lub poboru nie jest jeszcze spowodowaniem słuszności i prawowitości tych czynności, gdyż po za mechaniczną czynnością zgarnięcia pewnéj kwoty pieniężnéj lub jéj wyliczenia, ukrytą jest czynność stokroć ważniejsza, która właściwie świadczy o naturze i rzetelności cyfry.

W stowarzyszeniach zaliczkowych n. p. pozycye kasowe zazwyczaj odnoszą się w przychodzie do: poboru wkładek na udziały, wkładek oszczędności lub pożyczek na rzecz stowarzyszenia zaciągniętych, zwrotu wszelkiego rodzaju pożyczek udzielanych, pobranych od tychże procentów itp., w rozchodzie zaś odnoszą się one do zwrotu wypowiedzianych udziałów, zwrotu wkładek oszczędności lub zaciągniętych pożyczek, wypłaty wszelkiego rodzaju zaliczek, wypłaty procentów, dywidendy od udziałów, kosztów administracyi itp.

Po za każdą wypłatą jak i poborem dotyczących pozycyi ukrywa się czynność wstępna, któréj badanie nie tylko należy, ale jest obowiązkiem kontroli, jeśli takowa ma być wszechstronną.

I tak, pobór udziału uprzedzić powinno przystąpienie członka do stowarzyszenia i dopełnienie wszelkich z przystąpieniem połączonych warunków, przepisanych bądź ustawami bądź statutem. — Czynnością uprzedzającą wpłatą na udział musiało być zgłoszenie się członka o przyjęcie, uchwała dyrekcyi decydująca o przyjęciu, następnie podpisanie deklaracyi przystąpienia wymaganéj przepisem §. 3. ustawy z 9. kwietnia 1875. nareszcie zapłacenie wpisowego.

Zachodzi przeto dla władzy kontrolującéj pytanie, o ile dopełnienie wszystkich powyższych formalności uskutecznioném zostało odpowiednio do wymagań prawnych i słuszności a może nawet i sprawiedliwości. Pod względem wymagań prawnych; czy deklaracya i podpisanie téjże odpowiadają przepisom powszechnéj ustawy ogólnéj co do zawiérania umowy pisemnéj, a mianowicie czy osoba wstępująca do stowarzyszenia jest w ogóle uprawnioną wchodzić w umowy czyli, czy jest własnowolną i czy deklaracya przystąpienia, która w myśl §. 3. powołanéj ustawy ma zastąpić zawarcie specyalnéj umowy członków dawniejszych z nowowstępującym co do wzajemnego ich stosunku, podpisaną została własnoręcznie i wobec świadków, zwłaszcza, jeśli przystępujący albo nie jest piśmienny, albo deklaracyi

własnoręcznie nie pisał — co do sprawiedliwości i słuszności, czy dyrekcya nie powodowała się względami postronnemi co do przyjęcia, a względnie nieprzyjęcia. Nie tylko bowiem czynności dodatnie, ale i negatywne podlegają konkroli, pomimo bowiem, iż statuty zazwyczaj co do uchwał dyrekcyi odmownych pozostawiają prawo odwołania się czy to do rady nadzorczej, czy to do rady zawiadowczéj, czy walnego zebrania, to jednak nikt prawie z prerogatywy téj nie korzysta w tém słuszném przepokonaniu, iż przyjęty wbrew woli dyrekcyi nie będzie mógł ze stowarzyszenia korzystać, o ile mu tego potrzeba i skorzystać byłby uprawnionym.

Wypłata udziału nie może nastąpić, jeno za odpowiedniem zapowiedzeniem wystąpienia. Po za martwą cyfrą zatém, iż kwota udziałowa została wypłaconą, mieści się także zapowiedzenie — kontrola ma tu więc obowiązek przekonania się, czy takie zapowiedzenie miało miejsce, czy w należytém nastąpiło czasie i t. p.

Pobór wkładek oszczędności i pożyczek na rzecz stowarzyszenia zaciąganych według norm zazwyczaj w statutach przyjętych, zawisły od uprzedniego przyzwolenia Rady nadzorczéj. Otóż znowu dla kontroli istnieje tu obowiązek przekonania się, czy obok tego, iż wpłynęły kwoty tylko takie, a nie wyższe, jak je wymieniają pozycye kasowe, Dyrekcya nie postąpiła samowładnie pomijając Radę nadzorczą. Przy wypłacie a względne zwrocie pożyczek pozostaje do zbadania powód zwrotu, czy miało miejsce należyte wypowiedzenie wkładek, czy zapadł termin płatności pożyczki, lub czy pominięcie tych formalności nie mogło było dla stowarzyszenia złych pociągnąć skutków.

Udzielanie wszelkiego rodzaju pożyczek, oprócz kredytu w rachunku bieżącym, według przeważnéj większości statutów, należy wyłącznie do dyrekcyi. W myśl jednak tychże statutów, dyrekcyi przy udzielaniu kredytów nie wolno przekraczać wysokości, jaką dla każdego członka z osobna po zbadaniu jego stosunków majątkowych i kredytowych Rada nadzorcza oznaczy (lista kredytowa). Kontrola ta wiedzieć powinna, czy przy udzielaniu kredytu zachowane były wszelkie ostrożności przepisami statutu i regulaminu wskazane, czy wysokość nie została przekroczoną, czy dyrekcya przy udzielaniu kredytu była bezstronną, lub może powodowały nią jakie względy osobiste lub t. p. Jak co do przyjmowania członków tak i co do udzielania pożyczek nie wystarcza sprawdzanie takie wyłącznie co do pożyczek udzielonych, ale kontrola z urzędu zajmować się powinna także podaniami o pożyczkę odmownie załatwionemi, a przemawiają za tém te same motywa, co i przy sprawie przyjmowania członków. Bo jakkolwiek statuta dozwalają w takim razie odwołać się członkom czy to do rady nadzorczéj, czy to do walnego zebrania, to jednak rzadko kiedy i rzadko kto z prawa tego będzie korzystać w tém przekonaniu, iż rada nadzorcza zazwyczaj rozstrzygnie zgodnie z wnioskiem dyrekcyi choćby dla tego, aby dyrekcyi wobec członka nie kompromitować.

Obok takiego sprawdzenia *ad meritum*, obowiązkiem jest kontroli badać, czy pod względem procentów i prowizyi od wkładek i kredytów zaciąganych od stowarzyszenia, jakotéż z powodu udzielanych kredytów stowarzyszeniu się należących nie dzieje się komu krzywda, a nareszcie czy interesowani otrzymują rzeczywiście takie kwoty, jakie są wykazane w dzienniku kasowym i t. d.

Badanie i sprawdzanie tych wszystkich i tym podobnych okoliczności uczyni kontrolę wszechstronną i rzeczywistą, a obok tego uczynić ją skuteczną. — Kontrola atoli w ten sposób wykonywana jest w stanie jedynie wykryć nadużycia już popełnione, nie zaś takowym przeszkadzać, a dlatego nie jest ona dostateczną. Wymaganiu temu zadość uczynić jest w stanie tylko nieustanność i ciągłość. Wymaganiu temu kontrola zadość uczynić nie jest w stanie, jeśli nie ograniczy się na sprawdzeniu czynności dyrekcyi po ich spełnieniu, ale śledzić będzie czynność wśród działania.

Sprawdzenie n. p. czy Dyrekcya przy obciążaniu majątku stowarzyszenia zachowała przepis uzyskania na to uprzedniego przyzwolenia rady nadzorczéj, wykaże, czy w skutek pominięcia tego przepisu stowarzyszenie nie poniosło straty. Aby uniknąć podobnéj straty, potrzebą jest konieczną, aby rada nadzorcza miała dokładną znajomość nietylko czynności już dokonanych, ale bieżącego toku spraw, a tém samem aby rada nadzorcza niejako naprzód wiedziała, iż dyrekcya będzie potrzebowała szukać kapitałów obcych, aby w danym razie w wypadku pominięcia wykonywania przepisów statutu w przeprowadzeniu czynności ewentualnie nawet przeszkodzić była w stanie.

Kontrola zatém w stowarzyszeniach zaliczkowych i w ogóle w zarobkowych i gospodarczych, obejmuje dwa główne działy: spradzanie rachunków i kasy, a obok tego czynności z tymi rachunkami styczność mających, odpowiednio więc do tego zorganizowaną być powinna.

Dok. nast.

Ruch Stowarzyszeń.

Walne Zgromadzenie Związku dnia 8. b. m. zbierze się o godz. 10. przedpoł. w sali Galicyjskiego Towarzystwa kredytowego ziemskiego.

Walne Zgromadzenie członków I. Związkowéj Drukarni we Lwowie, stowarzyszenia zarej. z nieogr. por., odbyło się dnia 29. sierpnia b. r. w lokalnościach drukarni.

Obecni: Przewodniczący pan Jędrzéj Kostkiewicz i 36 członków. Po odczytaniu i przyjęciu protokołu z ostatniego Zgromadzenia, przystąpiono do porządku. Piérwszy punkt, t. j. sprawozdanie Dyrekcyi i rachunkowe za czas od 1. lipca 1877. do 30. czerwca 1878., na wniosek jednego z członków przyjęto bez czytania z powodu, że członkom 3 dni przed Zgromadzeniem rozdane zostało. Zgodzono się również na proponowany podział zysku a na wniosek komisji kontrolującéj jednogłośnie udzielono Dyrekcyi absolutorium z czynności i przedłożonych rachunków. — Po dłuższéj rozprawie przyjęto do wiadomości odpowiedź Rady na sprawozdanie zeszłoroczněj komisyi kontrolującéj, polecając jednakże zgodnie z piérwszém żądaniem téjże komisyi, aby na przyszłość oprócz sprawozdań Dyrekcyi składane były przez przewodniczącego pisemne lub ustne sprawozdania z czynności Rady zawiadowczéj. — W miejsce ustępujących dwóch członków Rady, wybrano po czterokrotném dopiéro głosowaniu, absolutną większością głosów pp. Hodaka Walentego i Wanczyckiego Józefa. — Wreszcie jednomyślnie zgodzono się na propozycyą Rady, wypłacania pensyi i nadal słabemu kasjerowi drukarni. — Poczém o godzinie ½12. w nocy posiedzenie zamknięto.

Dom komisowy rolników we Lwowie (w gmachu lwowskiego Towarzystwa kredytowego ziemskiego I. piętro w oficynach) Rada zawiadowcza na posiedzeniu dnia 1. b. m. wybrała z powodu nieprzyjęcia wyboru na zeszłym zebraniu dokonanego przez p. Abrahamowicza, dyrekcyą, w skład której wchodzą: Dr. Edward Kopetzki, właść dóbr Domażyr (naczelny dyrektor), Wincenty Gnoiński, właść. dóbr Krasne i Kazimierz Obertyński, właśc. dóbr Stronibaby. Na zastępców wybrani: Jakób Wiktor, właść. dóbr. i dyrektor Tow. kred. ziemsk. i Oskar Schnell, właść. dóbr Firlejówka.

Patronat rozesłał w tych dniach okólnik w sprawie przyjścia w pomoc zarządcy masy upadłego Towarzystwa kredytowego miejskiego we Lwowie przez stowarzyszenia zaliczkowe. — Rzecz ta uchwaloną była na posiedzeniu Wydziału Związku dnia 9. lipca b. r. (Związek Nr. 20).

Patronat donosi szan. delegatom iż Dyrekcya kolei Karola Ludwika zniżyła dla delegatów i uczestników cenę jazdy o 33⅓% w ten sposób, że za biletem I. klasy odbyć można podróż do Lwowa i z powrotem zwyczajnemi osobowemi i mieszanemi pociągami od 6 do 11 września b. r.

Bilanse stowarzyszeń zarobkowych za rok 1877.

Cieszyn, „Towarzystwo oszczędności i pożyczek stowarzyszenia zarejestr. z nieograniczoną poręką.“ Rachunek zysków i strat. *Stan czynny*: Z rachunku procentów 5383·47., procenta należne 1412·81., razem 6796·28. *Stan bierny:* z rachunku kosztów administracyi 2211·03, procenta naprzód pobrane 3016·50, 5% kosztów założenia i urządzenia na ich umorzenie 68·20, czysty zysk za r. 1877 po odtrąceniu 5% z kosztów założenia i urządzenia 1500·55, razem 6786·28. Bilans. *Stan czynny*, Fundusz rezerwowy umieszczony w „Bazarze cieszyńskim“ 1156·90, na pożyczkach udzielonych na weksle 105.675·24, na pożyczkach udzielonych na zastawy 115·—, na pożyczkach udzielonych w rachunku bieżącym 23.835·78, koszta założenia i urządzenia po strąceniu 5% 1.296·41, stęple i t. p. 106·07, procenta należne 1.412·81, gotówka kasowa z końcem r. 1877. 1.544·41, razem 135.142·62. *Stan bierny:* fundusz rezerwowy 1156·90, udziały wpłacone przez członków 131.86·50, wkładki na książeczki oszczędności 112.282·17, pożyczki wekslowe przez Towarzystwo zaciągnięto 4.000·—, procenta naprzód pobrane 3.016·50, czysty zysk za r. 1877 po strącenin 5% z kosztów założenia i urządzenia 1.500·55, razem 135.142·62. Obrót kasowy 532.876·68, liczba członków 792.

Lwów, Towarzystwo I. Związkowéj drukarni. Stowarzyszenie zarejestr. z nieogr. poręką. Rachunek zysków i strat. Zyski Za uskutecznione roboty od 1. lipca 1877 gotówką 24798·88. Od debitorów do 30/6. 1878. po strąceniu wątpliwych zł. 84·76 — 9679·42. Procent od udziału w Towarzystwie zaliczkowém i procent z ulokowanéj gotówki 13·11. Razem 34491·41. *Straty*. Płace zecerom 11537·61, płace osobom przy maszynach 3412·07, płace dyrekcyi i dozorcy domu 2415·96, domowe wydatki podręczne 368·58, papiéru spotrzebowano za 7.408·79, farby i masy spotrzebowano za 489·80, opału i światła spotrzebowano za 326·43, czynsz i adaptacya lokalu 1200·—, wydatki na introligatora, drzeworyty, litografią, afiszera 1306·28, opłata prowizyi i eskont weksli 513·82, podatki (zapłacone w roku VI. wraz z zaległymi) 360·87, należytości do Związku Stowarzyszeń 80·—, zużycie inwentarza 1836·73, asekuracya 23·83, nadwyżka 3210·64, razem 34491·41. Bilans. Aktywa. Gotówka z dniem 30. czerwca 1878. 802·87, wartość inwentarza 19562·18, zapasy papiéru, farby, bronzów i masy 798·30, debitorowie 9679·42, akcepta debitorów 400·—, zaliczka 184·75, czynsz naprzód zapłacony 350·—, awans na budowę pozostaje po strąceniu 500 zł. 2250·—, razem 34.027 zł. 52 ct. Pasywa. Udziały 21625·—, fundusz rezerwowy 726·83, kredytorowie 5261·10, dług na inwentarz 369·70, dług za papiér na wekslach 1891·33, dług za farbę 162·60, reeskontowane akcepta 400·—, podatkowa rezerwa do 30/6. 1878. 300·32, Patronatowi wkładki za 4 lata 80·—, zysk 3210·64, razem 34.027 zł. 52 ct. Liczba członków 60. Cały obrót roczny wynosił w ogóle 74.657 zł. 06 ct. — więcéj, jak w roku zeszłym o 3.259 zł. 48 ct.

Wydawca i odpowiedzialny redaktor: Dr. Alfred Zgórski. Z I. Związkowéj Drukarni we Lwowie, Hotel Żorża.